

AUTONÓMIA, ÖNKORMÁNYZATISÁG ÉS KISEBBSÉGI MAGYAR KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS

Az 1990-es évek elején, a demokratizálódás útjára lépett közép-európai államoknak a nemzettel, a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatosan is ki kellett alakítaniuk politikájukat. Különböző modellek születtek, amelyek jellemzően kedvezőtlenek voltak a nemzeti kisebbségek számára. A politikai hangulat és a jogi eszköztár még ma sem tűnik elég kiforrottan ahhoz, hogy a kisebbségek autonómia követeléseit könnyen kezelni tudja. A szomszédos államokban élő magyarok a többségi nemzetek tagjaihoz képest – kimondva vagy kimondatlanul – hátrányos helyzetben vannak. Habár jogilag az illető államok természetesen nem tesznek, nem tehetnek különbséget állampolgáraik között, ez a gyakorlatban nem így működik.

A sikeres nyugati autonómiák mind egyfajta megegyezésen/kompromisszumon alapulnak a nemzeti kisebbség és az állam között. Nyugaton a modern alkotmányfejlődés a decentralizáció irányába mutat. Ebből teljes bizonyossággal nem vonhatjuk le azt a következtetést – igaz reménykedhetünk benne –, hogy Kelet-Európában is lejátszódik majd ez a folyamat, aminek eredményeképpen a döntéshozó hatalom egy része alsóbb szintekre kerül.

Az elmúlt 16 évben a szomszédos államok területén élő magyar kisebbségek politikai stratégiáinak középpontjában az autonómia és az önkormányzatiság elérése állt. Az elkövetkező egy-két évtized során a szomszédos államokban élő magyar kisebbségek törekvései minden valószínűség szerint e célok elérésére fognak irányulni. Céljuk a multinacionális állam megteremtése a jelenlegi nemzetállam helyett, a kisebb politikai és közigazgatási egységek megteremtése – ahol a kisebbség nagyobb beleszólással rendelkezhetne az őt érintő kérdésekbe – s ezen belül a hatalommegosztás az államban élő nemzeti csoportok között. Ez bizonyos fokig megvalósult azokban az esetekben, amikor a kisebbség részt vállalt a kormányzásban.

Az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a magyar állam a gyakorlatban nem mozdította elő az autonómia-ügyet, de be kell látni, hogy erre igen korlátozott lehetősége van. A kisebbségi autonómia-törekvések nem számíthatnak semmiféle támogatásra az EU részéről. Az autonómia kérdésében Magyarország mozgásteret tehát szűk. E felismerés mentén kell megtalálni az elvi válaszokat, kialakítani a stratégiát és kidolgozni a konkrét lépéseket. Olyan stratégiák végiggondolására van szükség, amelyek segítik a gyakorlati politikát abban, hogy az elvek feladás nélkül, gyorsan tudjon alkalmazkodni a változó környezethez. Az autonómia kérdésében elvi szinten a mindenkori kormány támogatja a határon túli magyarok – területi és/vagy személyi elvű – autonómiáját.

A magyar állam elsődleges célja a határon túli magyarság kulturális reprodukciójának biztosítása, aminek elengedhetetlen feltétele az autonómia. Amennyiben nem sikerül ennek megvalósításáról, támogatásáról megegyezni egy „nemzeti minimum”-ban, úgy Magyarország nem képviselheti hatékonyan a határon túli magyarok érdekeit.

Az alábbi forgatókönyvek képzelhetők el: (1) hosszútávon – kisebbségi önszerveződés és autonómia vonatkozásában – a magyar államnak fel kell készülnie arra, hogy a kisebbségi kérdés háttérbe szorul. Az EU biztonságpolitikai szemléletét felváltja a multikulturális nézőpont. A helyi feszültségeket elhomályosítja majd a bevándorlók kérdése, az kerül majd a figyelem középpontjába. A cél az EU-n belüli regionalizmus, regionális együttműködés, amelynek keretében a határon túli magyarok – lehetőség szerint – megteremthetik autonómiájukat, egy jól működő önkormányzatisággal. (2) Középtávon a hatalom decentralizációja, a szubszidiaritás elvének gyakorlatba ültetése, egyes szomszédos államok demokratizálódásának elősegítése a követendő cél, mert ez elősegítheti a határon túli magyarokat abban, hogy ők hozzanak döntéseket az őket érintő kérdésekben. Kívánatos, hogy a magyarországi pártok ebbe ne avatkozzanak be, mert rontja a folyamat hitelességét. Az EU jelenlegi politikája a decentralizáció irányába mutat, bár nem elsősorban a nemzeti kisebbségek miatt.